

Archeologienota Gent - Hundelgemsesteenweg

Deel 2: verslag van resultaten

Davy Herremans

Goed in erfgoed
Adolf Baeyensstraat 134G
9040 Sint-Amandsberg
www.goedinerfgoed.be

Colofon

Projectcode 2017F134

Archeologienota Gent - Hundelgemsesteenweg

Opdrachtgever

Cornerstones Development CVBA

Prins Boudewijnlaan 30 bus 9

2550 Kontich

Uitvoerder

Goed in erfgoed Comm. V.

Adolf Baeyensstraat 134G

9040 Sint-Amandsberg

BTW BE 0669.484.003

© 2017 – Goed in erfgoed Comm. V.

Niets uit deze publicatie mag vermenigvuldigd worden, opgeslagen in geautomatiseerde gegevensbestanden en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook (digitaal, mechanisch, door fotokopie) zonder toestemming van Goed in erfgoed Comm. V.

Inhoud

Bureauonderzoek	5
1. Beschrijvend gedeelte	5
1.1. Administratieve gegevens	5
1.2. Ligging.....	7
1.3 Archeologische voorkennis	7
1.4. Onderzoeksopdracht	8
1.4.1. Aanleiding vooronderzoek.....	8
1.4.2. Vraagstelling.....	8
1.4.3. Randvoorwaarden.....	8
1.4.4. Geplande werken en bodemingrepen	8
1.5. Onderzoeksstrategie en -methode.....	16
1.5.1. Landschappelijke situering.....	16
1.5.2 Historisch-cartografische situering.....	17
1.5.3. Archeologische situering	18
2. Assessmentrapport.....	18
2.1. Methoden, technieken en criteria	18
2.2. Conservatie-assessment.....	18
2.3. Assessment van het onderzochte gebied	19
2.3.1. Landschappelijke situering	19
2.3.1.2. Geologie.....	21
2.3.1.2.Bodemtype.....	23
2.3.1.3. Bodemerosie.....	23
2.3.1.4. Bodemgebruik	23
2.3.2 Historisch-cartografische situering.....	25
2.3.3. Archeologische situering	30
2.3.4. Datering en interpretatie van het onderzochte gebied.....	32
2.3.5. Synthese.....	33
3. Bibliografie	37

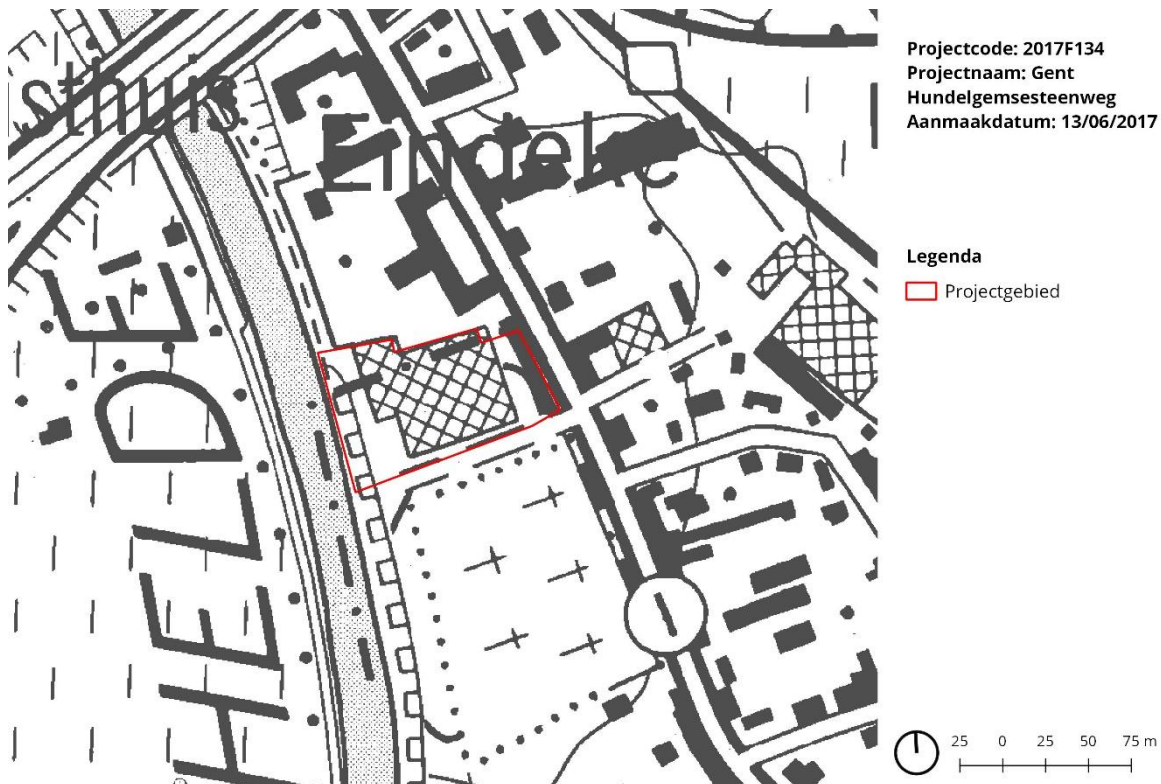
3.1 Literatuur	37
3.2 Historisch kaartmateriaal	38
4. Lijst van figuren	39

Bureauonderzoek

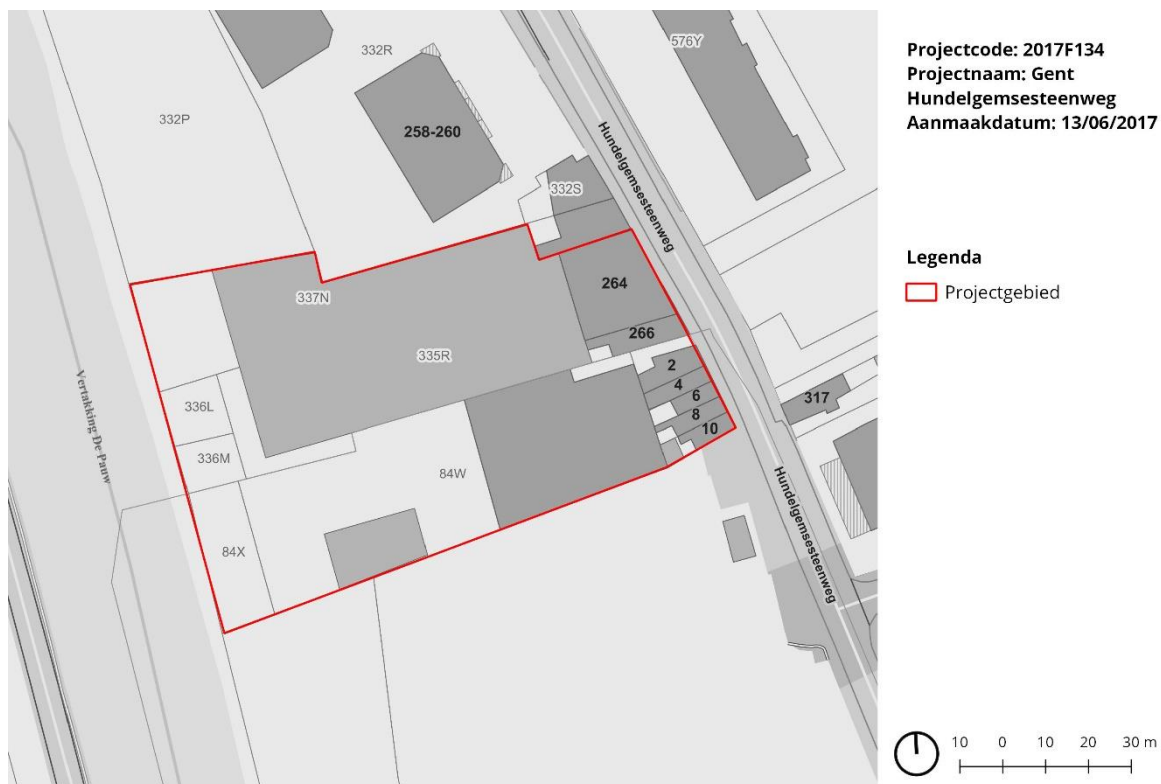
1. Beschrijvend gedeelte

1.1. Administratieve gegevens

- Initiatiefnemer: Cornerstones Development CVBA, Prins Boudewijnlaan 30 bus 9 2550 Kontich
- Projectcode bureauonderzoek: 2017F134
- Sitecode: GE-HU-2017
- Nummer van het wettelijk depot of buitenlands equivalent hiervan: nvt
- Erkende archeoloog: Herremans Davy - OE/ERK/Archeoloog/2017/00166
- Locatie projectgebied: Hundelgemsesteenweg 264, 9000 Gent
- Bounding Box (WGS84): xMin,yMin 3.74542,51.0266 : xMax,yMax 3.74744,51.0275
- Oppervlakte percelen: +/- 7839,4 m²
- Kadaster: Gent, Afdeling 20 - Sectie A - nummer 335/r – 337/m -337/n - 336/L - 336/M; Merelbeke, Afdeling 1 – Sectie A – nummer 84/w - 84/X
- Termijn bureauonderzoek: 05/06/2017-14/06/2017
- Thesauri Inventaris Onroerend Erfgoed: Bureauonderzoek
- Onderdeel archeologische zone: nee
- Verstoorde zones: Er situeren zich verstoorde zones binnen het projectgebied. Er is geen aanduiding van gekarteerde zones waar geen archeologie meer te verwachten is.
- Topografische kaart: figuur 1
- Kadasterkaart: figuur 2
- Overzichtsplan archeologische zones versus gebieden waar geen archeologie wordt verwacht: figuur 3

Figuur 1: het onderzoeksgebied voorgesteld op de topografische kaart (© geopunt)

Figuur 2: het projectgebied voorgesteld op het hedendaags kadaster (© geopunt)

#GOEDINERFGOED

#GOEDINERFGOED

Figuur 3: het projectgebied aangeduid op de actuele orthofoto met de gebieden waar geen archeologie te verwachten valt en de grenzen van de archeologische zones (© geopunt)

1.2. Ligging

Het projectgebied situeert zich deels op grondgebied Gent, deelgemeente Ledeberg, deels op grondgebied Merelbeke met als projectadres Hundelgemsesteenweg 264. Het projectgebied omvat vier percelen gekend bij het kadaster onder de nummers: Gent, Afdeling 20 - Sectie A - nummer 335/r - 337/m - 337/n - 336/L - 336/M; Merelbeke, Afdeling 1 - Sectie A - nummer 84/w - 84/X

1.3 Archeologische voorkennis

Het projectgebied maakt geen deel uit van een vastgestelde archeologische zone en omvat geen zones waar geen archeologie te verwachten valt (Figuur 3). Binnen het projectgebied werden geen archeologische waarnemingen gedaan. In de omgeving werden een aantal archeologische vindplaatsen vastgesteld die werden opgenomen in de CAI (zie infra).

1.4. Onderzoeksoopdracht

1.4.1. Aanleiding vooronderzoek

Cornerstones Development CVBA plant de bouw van een meergezinswoning op de bovenvernoemde percelen. De totale oppervlakte van de percelen betreft +/- 7839,4 m² (>3000m²) en +/- 5378 m² (>1000 m²) wordt geroerd door geplande werken met ingreep op de bodem. De opmaak van een archeologienota is dan ook verplicht.

1.4.2. Vraagstelling

Doel van dit bureauonderzoek is om na te gaan wat het archeologisch potentieel is van het projectgebied op basis van historisch-cartografische bronnen en gepubliceerde archeologische en landschappelijke data. Op deze manier wordt nagegaan (i) of verdere maatregelen in het kader van archeologisch (voor)onderzoek nodig zijn en (ii) welke dimensie die aannemen.

Het bureauonderzoek start vanuit volgende vraagstelling :

- Wat is op basis van de bestaande bronnen het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- Wat is de bewaringstoestand van de bodem en eventuele archeologische site(s)?
- Welke impact hebben de geplande werken op het eventuele archeologisch erfgoed?
- Biedt het projectgebied een potentieel op kennisvermeerdering?
- Wat is het kader waarin dit kennispotentieel kan of moet geëxploiteerd worden?

1.4.3. Randvoorwaarden

Het bureauonderzoek beperkt zich tot gepubliceerde of tenminste toegankelijk bronnen. Enig vooronderzoek in de vorm van terreinwerk met of zonder ingreep op de bodem was niet mogelijk voor de stedenbouwkundige vergunningsaanvraag omwille van praktische en juridische redenen. De terreinen zijn momenteel in grote mate bebouwd en verhard. Indien nodig dient terreinwerk te worden uitgevoerd na de sloop die momenteel nog niet is vergund.

1.4.4. Geplande werken en bodemingrepen

Cornerstones Development CVBA plant de bouw van een meergezinswoning langs de Hundelgemsesteenweg 264 te Gent. Het projectgebied omvat vier percelen gekend bij het kadaster onder de nummers: Gent, Afdeling 20 - Sectie A - nummer 335/r – 337/m -337/n; Merelbeke, Afdeling 1 – Sectie A – nummer 84/w.

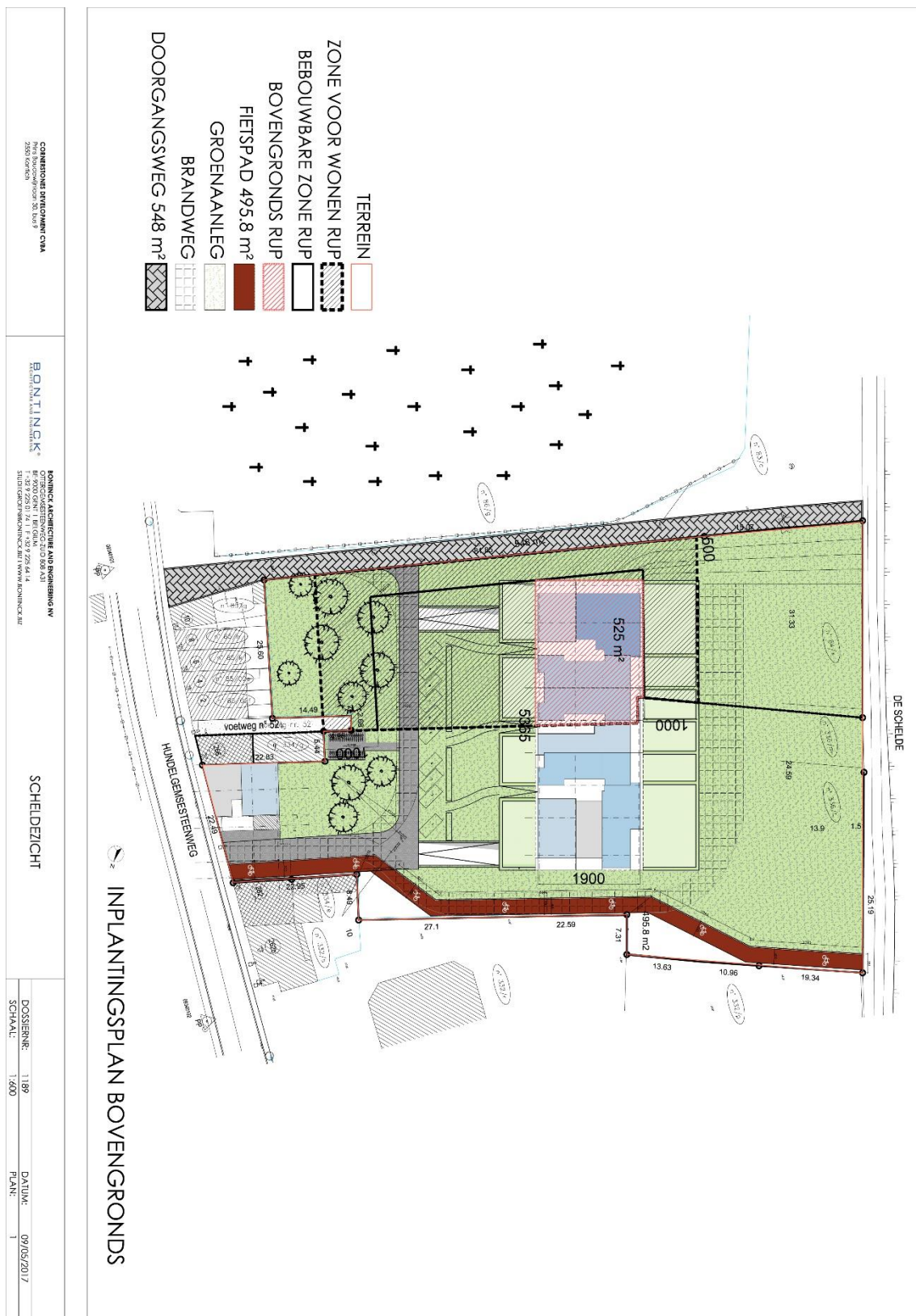
Het bouwproject betreft twee bouwvolumes: (i) een voorbouw met een totale vloeroppervlakte van 760,57 m² die zich situeert in het noordelijk deel van het projectgebied, langs de Hundelgemsesteenweg; (ii) een achterbouw, centraal op beide percelen, met een totale vloeroppervlakte van 4671,61 m². Beide gebouwen bestaan uit een gelijkvloers en drie verdiepingen. Het kleinste volume geeft ruimte aan 6 appartementen. Het grootste volume aan 35 appartementen. Onder de achterbouw wordt een ondergrondse verdieping voorzien die deels wordt ingericht als parkeergarage en gemeenschappelijke ruimten, deels als woonzone. De ondergrondse verdieping beperkt zich niet tot de contouren van de achterbouw, maar strekt zich verder uit in oostelijke richting. In totaal wordt 2.010,73 m² onderkelderd.

Aan de zuidkant van het terrein wordt een doorgangsweg aangelegd. Hiervoor wordt er over een oppervlakte van 548 m² een verharding voorzien in betonstraatstenen. Aan de noordkant van het terrein wordt er een fietspad aangelegd. Hiervoor wordt er over een oppervlakte van 333 m² een verharding voorzien in asfalt of beton. Verder wordt er een circulatieweg aangelegd over een oppervlakte van 348 m² eveneens in betonstraatstenen.

De open ruimte worden aangelegd als groenzone. Wel wordt het gebied ten westen van de achterbouw afgegraven om lichtinval te creëren voor de onderste bouwlagen.

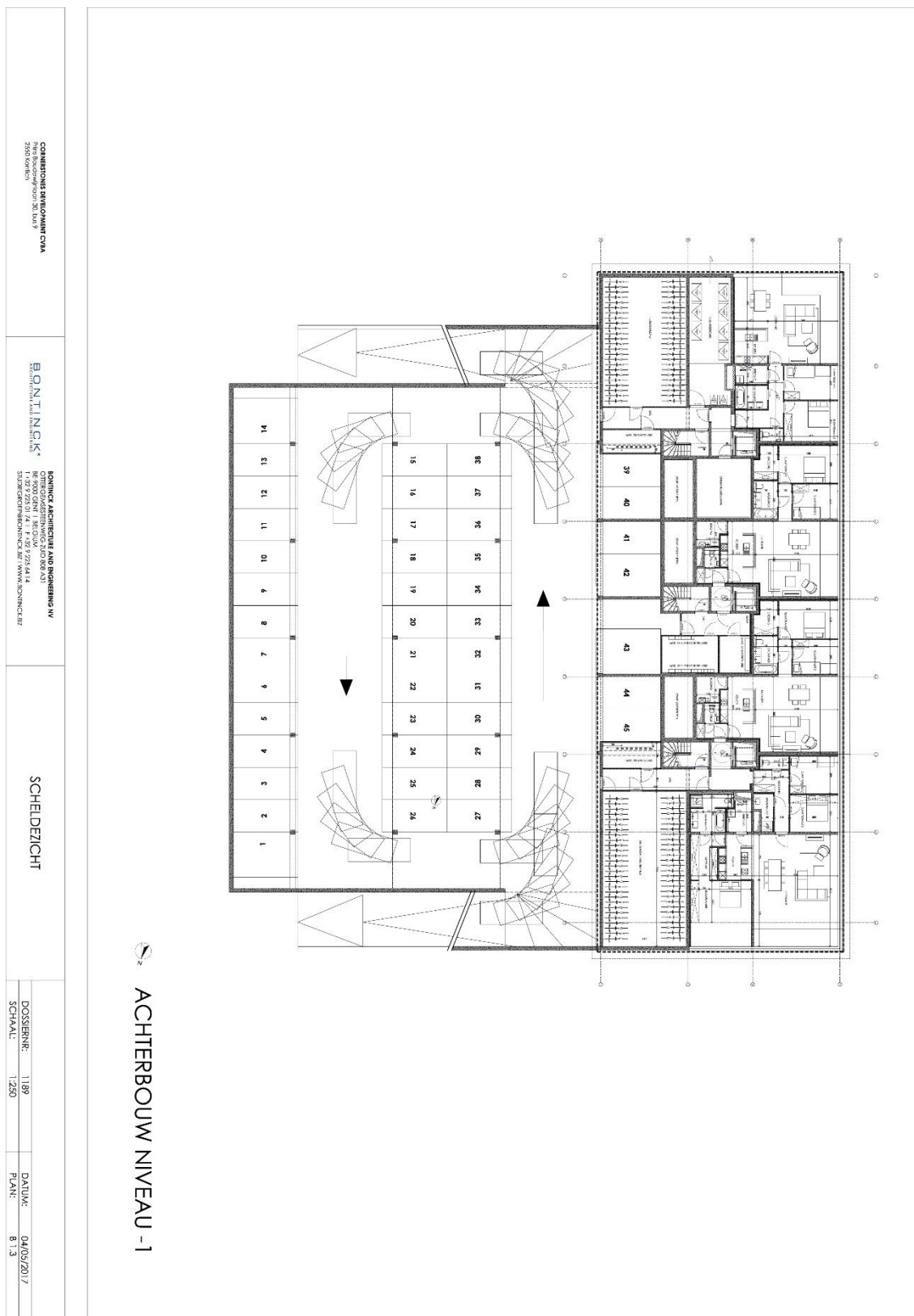
Concreet betreffen de ingrepen op de bodem:

- aanleg achterbouw met niveau -1: de diepte van de afgraving wordt bepaald door een nog uit te voeren stabiliteitsstudie. Momenteel wordt ingeschat dat +/- 3,5 m wordt afgegraven ten opzichte van het maaiveldniveau.
- aanleg van de voorbouw: type en diepte van de fundering wordt bepaald door de nog uit te voeren stabiliteitsstudie.
- de afgraving van het terrein ten westen van de achterbouw: het gaat om een graduele afgraving zodat er een helling ontstaat richting Schelde. Ter hoogte van de grens van de achterbouw wordt afgegraven tot op 3 m, ter hoogte van de Schelde betreft het een afgraving van +/- 6 m tot op het artificiële bodemniveau voor de historische ophoging maar na het rechte trekken van de Schelde (zie infra)
- voor de aanleg van de verharding mag gerekend worden aan een opbouw van 0,40 m.
- daarnaast moet men rekening houden met een beperkte impact op archeologisch erfgoed van tuinaanleg (aanplant, vijvers, poelen).

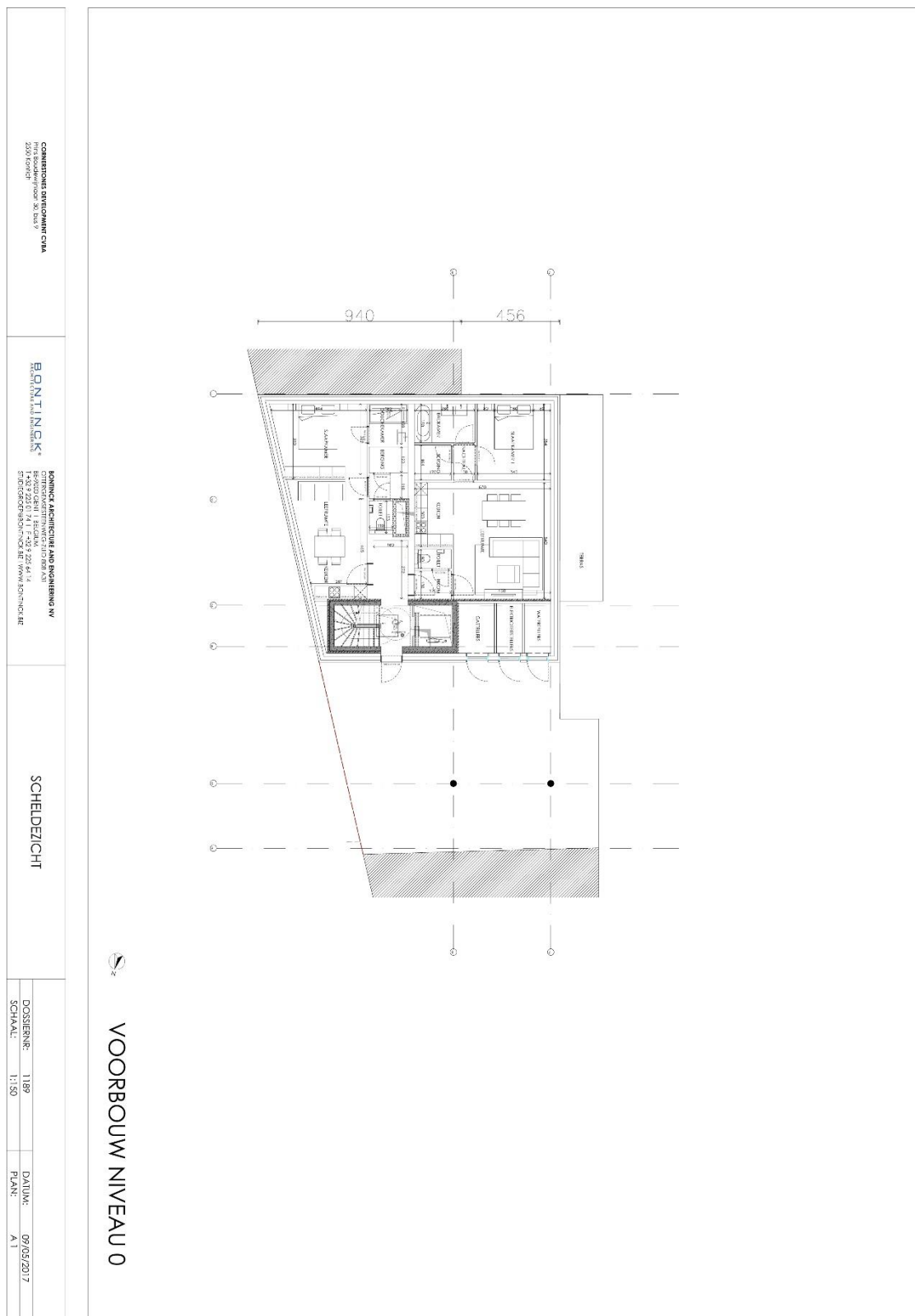

Figuur 5: inplantingsplan nieuwe toestand niveau 0 (©Cornerstones Development CVBA)

Figuur 7: plan achterbouw niveau -1 (©Cornerstones Development CVBA)

Figuur 8: plan voorbouw niveau 0 (©Cornerstones Development CVBA)

1.5. Onderzoeksstrategie en -methode

Het bureauonderzoek werd uitgevoerd door Herremans Davy, erkend bij erkenningsnummer OE/ERK/Archeoloog/2017/00166

De nota werd opgemaakt op PC met Office- en Adobe-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving (QGIS). In die GIS werden de digitale ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van diverse kaartlagen die raadpleegbaar zijn op www.geopunt.be, www.dov.vlaanderen.be, <https://geo.onroerenderfgoed.be/> en de website van de centraal archeologische inventaris (CAI).

Voor de diverse onderdelen van het assessment werden diverse bronnen gebruikt. Deze worden hieronder verder opgesomd en toegelicht. De bronnen en hun correcte bibliografische referentie zijn opgenomen in de bibliografie (§ 3) op het einde van dit verslag.

1.5.1. Landschappelijke situering

De basis voor de landschappelijke situering vormen de diverse cartografische bronnen, met name:

- Tertiair geologische kaart
- Quartair geologische kaart
- Bodemkaart van België
- Potentiële Bodemerosie
- Bodembedekkingskaart
- DHMVII – DTM 1m kaartblad 22
- Topografische Kaart van België 1:10 000, kaartblad 22. Gent

Bij het consulteren van dit kaartmateriaal werd gebruik gemaakt van volgende tekstuele toelichtingen:

- De Moor G. 2000, Quartairgeologische Kaart van België, Vlaams Gewest, Verklarende tekst bij het Kaartblad 22 Gent (1/50.000), in opdracht van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBA Administratie Economie, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.
- Jacobs P., De Ceukelaire M., De Breuck W. & De Moor G. 1996, Toelichting bij de geologische kaart van België. Vlaams gewest. Kaartblad 22. Gent (Schaal 1: 50 000), in

opdracht van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBA Administratie Economie, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.

- Van Ranst E. & Sys C. 2000, Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart (Schaal 1:20 00), Gent.

Deze bronnen, zowel cartografisch als tekstueel, werden gebruikt omdat ze direct relevant waren ten aanzien van de uiteenlopende inhoudelijke aspecten (geologie, bodemkunde, bodemerosie, bodemgebruik, hydrografie en geomorfologie) en van de landschappelijke situering in de assessment.

1.5.2 Historisch-cartografische situering

Volgend kaartmateriaal werd aangewend bij de historisch-cartografische situering van het projectgebied:

- Carte topographique de la partie de la Belgique comprise entre Gand et Tournay, Maestricht et Liège ...1745-1748, J. Villaret
- Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik, 1771-1778, J.J. F. graaf de Ferraris
- Atlas der buurtwegen, 1843-1845
- Cartes topographiques de la Belgique, 1846-1854, P. Vandermaelen
- Atlas cadastral parcellaire de la Belgique, 1842-1879, P.C. Popp
- topografische kaart van België, 1881-1904, anoniem

Een aantal parameters werden in acht genomen bij de selectie van het historisch-cartografisch bronmateriaal: relevantie, chronologische spreiding en toegankelijkheid. De hierboven opgesomde cartografische bronnen zijn in de eerste plaats gekozen om een zo breed mogelijk diachroon overzicht te genereren van de bewoningsgeschiedenis in het projectgebied. Voor Gent is een uitgebreide collectie aan kaartmateriaal voorhanden. Een selectie werd gemaakt van kaarten die ook daadwerkelijk het projectgebied gedetailleerd in brengen. Verder werd de toegankelijkheid van de cartografische bronnen in acht genomen. Voorkeur werd gegeven aan reeksen die vlakdekkend zijn gekarteerd, maar vooral ook vrij te raadplegen zijn en als gevolg in dit rapport kunnen afgebeeld worden. Bijkomend werd gebruik gemaakt van kaartmateriaal ontsloten via Cartesius (www.cartesius.be). Weergaven van deze kaarten zijn niet bijgevoegd in deze nota (tenzij mits toestemming) wegens auteursrechtelijke bescherming van deze bronnen. Als gevolg worden de voornaamste bevindingen enkel in de tekst beschreven bronnen.

1.5.3. Archeologische situering

Voor de archeologische situering werd gewerkt met de databank van het Centraal Archeologisch Inventaris (CAI). Deze inventaris is het centrale verzamelpunt van alle archeologische data in Vlaanderen en bijgevolg een relevante startpunt voor bureauonderzoek. Aanvullend werd gebruik gemaakt van beschikbare en toegankelijke archeologische literatuur.

2. Assessmentrapport

2.1. Methoden, technieken en criteria

Dit assessmentrapport omvat alle informatie uit het bureauonderzoek. Om het archeologisch potentieel van het projectgebied in te schatten en een antwoord te vormen op de vooropgestelde onderzoeksvragen worden de geselecteerde bronnen (supra) geanalyseerd en besproken. Uiteindelijk worden de resultaten van de verschillende deel-assessments samengebracht tot een synthese die het mogelijk maakt een gemotiveerd advies uit brengen met betrekking tot het nut van al dan verdergezet archeologisch onderzoek. Bij onvoldoende informatie wordt er uit gegaan van bijkomende maatregelen om tot een waardevol assessment van het projectgebied te komen.

2.2. Conservatie-assessment

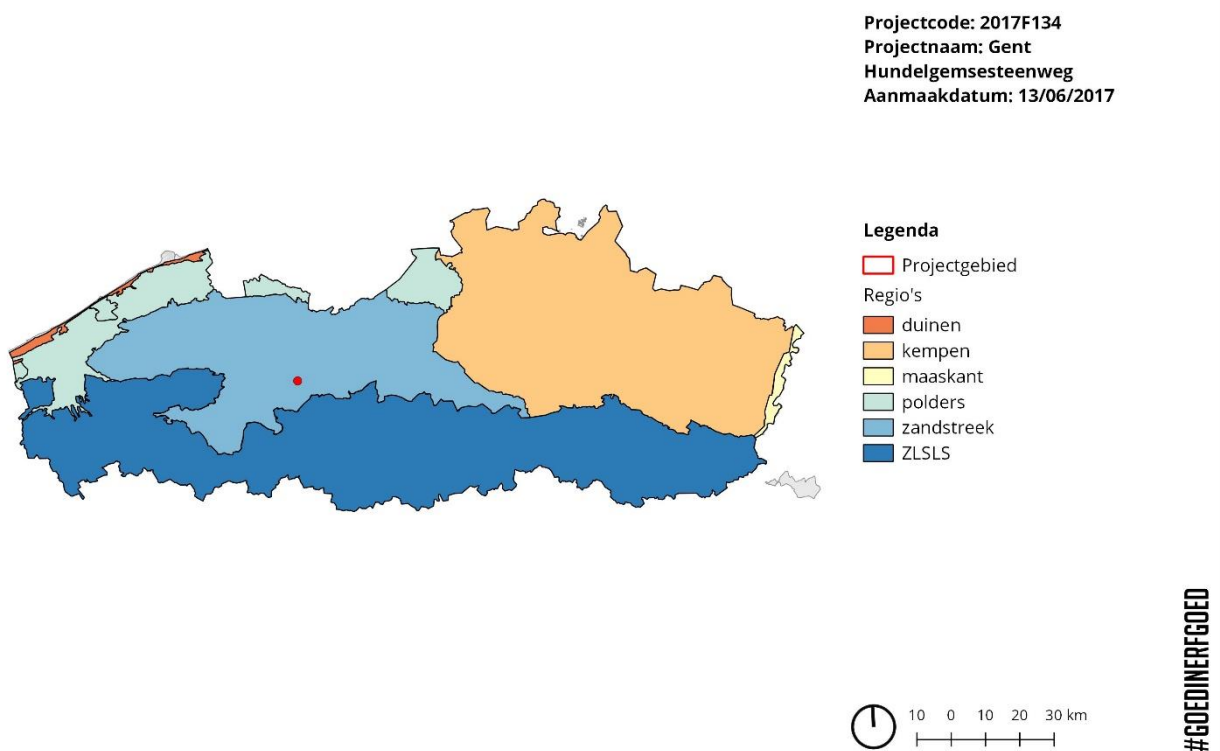
De digitale output van dit bureauonderzoek, gaande van de archeologienota zelf tot alle figuren, plannen, kaarten, lijsten en GIS-bestanden, wordt digitaal bewaard op twee fysieke gegevensdragers. Naast bewaring op deze fysieke media wordt een bijkomend kopij voorzien op een virtuele drager (Google Drive).

Een conservatie-assessment voor stalen of archeologisch vondstmateriaal is niet van toepassing voor dit bureauonderzoek.

2.3. Assessment van het onderzochte gebied

2.3.1. Landschappelijke situering

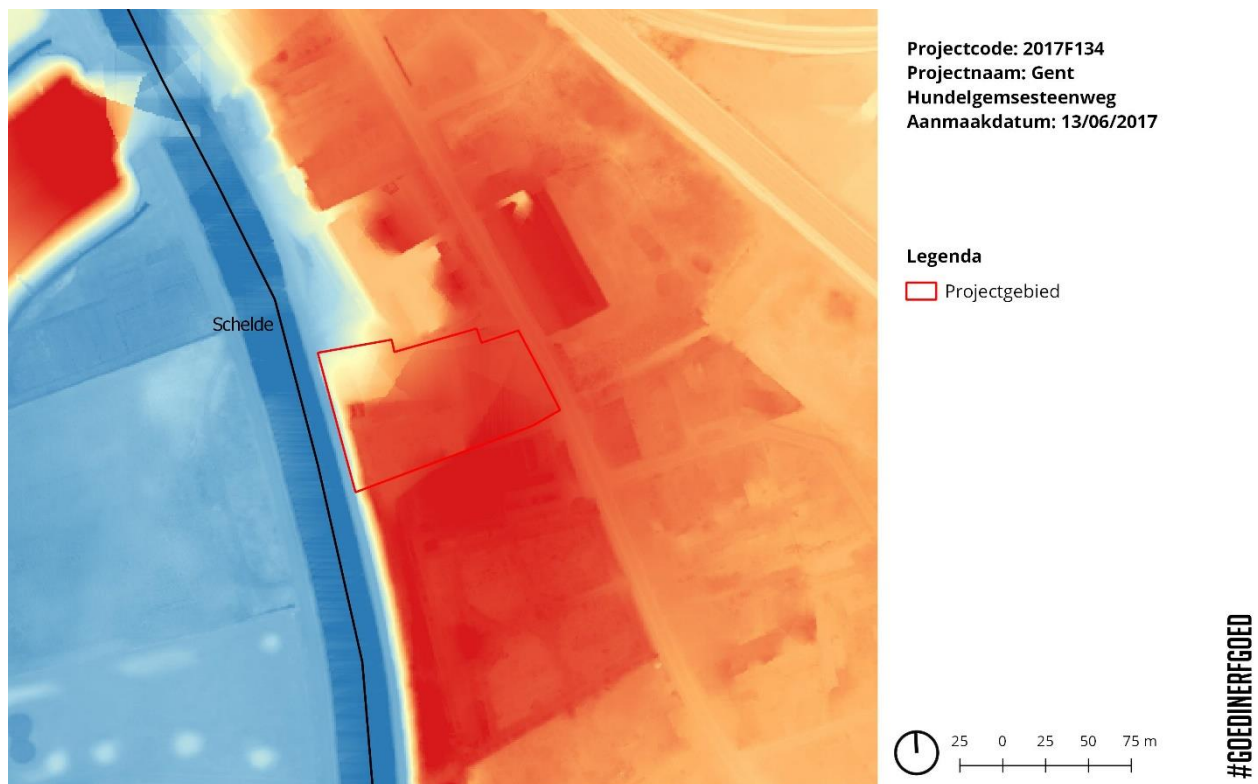
Gent en omgeving behoort tot de geografische streek van Zandig Vlaanderen (figuur 9). Informatie omtrent de geomorfologie, hydrografie en topografie van het projectgebied vinden we op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (DHMV II) (Figuur 10). Het westelijk deel van het projectgebied situeert zich in de alluviale vlakte van de Schelde, historisch gebruikt als meersen. Het oostelijk deel van het projectgebied situeert zich op de steilrand die de overgang aanduidt tussen de alluviale vlakte van de rivier en de hoger gelegen dekzandrug ten zuiden van Gent.

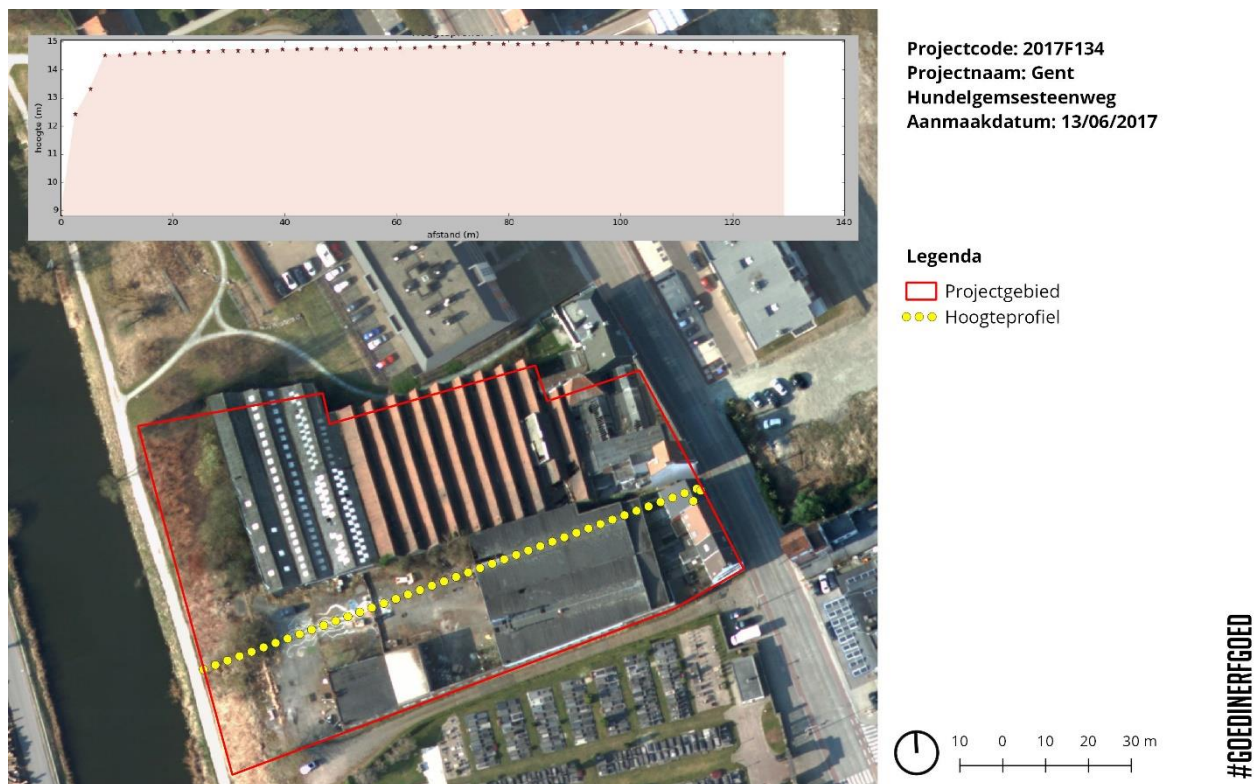
Figuur 10: projectgebied gesitueerd ten opzichte van Vlaanderen en de archeoregio's

Als we het afgeleid digitaal terreinmodel (DTM) op ruimere schaal bekijken dan komt duidelijk tot uiting dat de oorspronkelijke topografie in de omgeving sterk werd beïnvloed door antropogene invloed ten gevolge van urbane ontwikkeling. Het projectgebied situeert zich langs de Hundelgemsesteenweg, een historische verkeersader en vroegere heirweg van Gent (vertrekkend aan de Sint-Lievenspoort) naar Geraardsbergen. De huidige Hundelgemsesteenweg die in 1838-1839 werd rechtgetrokken en gekasseid, betreft een oorspronkelijke aftakking richting Oudenaarde.

Een groot deel van het meersengebied ten westen van de Schelde, waaronder ook de projectzone, werd aanzienlijk opgehoogd waardoor het oorspronkelijk reliëf werd uitgevlakt. De topografische kaart van België uit de periode 1860-1873 toont al een eerste ophoging van het projectgebied. Uit historisch onderzoek (zie infra) weten we dat deze ophoging gerelateerd is aan het gebruik van de terreinen als bevoorradingszone van de stoomtram. In de directe omgeving toont de kaart nog grote delen van de oorspronkelijke topografie. Het meersengebied toont hoogten van zo'n 6-7 AW (Er is weinig verschil tussen de 19de eeuwse AW-waarden en TAW-waarden, +/- 0,06 m). De steilrand vertoont hoogten rond de 9 m met hogerop de zandrug van 9-12 m AW. Het huidig hoogtemodel en hoogteprofiel wijst op hoogten van +/- 12,50 – 14,85 TAW ter hoogte van het alluviaal en tot wel 14, 5- 15,2 m TAW hogerop de zanden. Dit betekent een historisch ophogingspakket van zo'n 6,5-8 m in het alluviaal en van 3,5 tot 3 m op de hoger gelegen gronden. In zijn huidige opgehoogde en genivelleerde toestand is het projectgebied nagenoeg vlak met hoogten tussen 14,85 en 15,2 m TAW, enkel de noordwestelijk hoek van het projectgebied ligt iets lager met +/- 12, 50 m TAW (Figuur 11).

Figuur 11. het projectgebied op het DTM-Vlaanderen (©Geopunt)

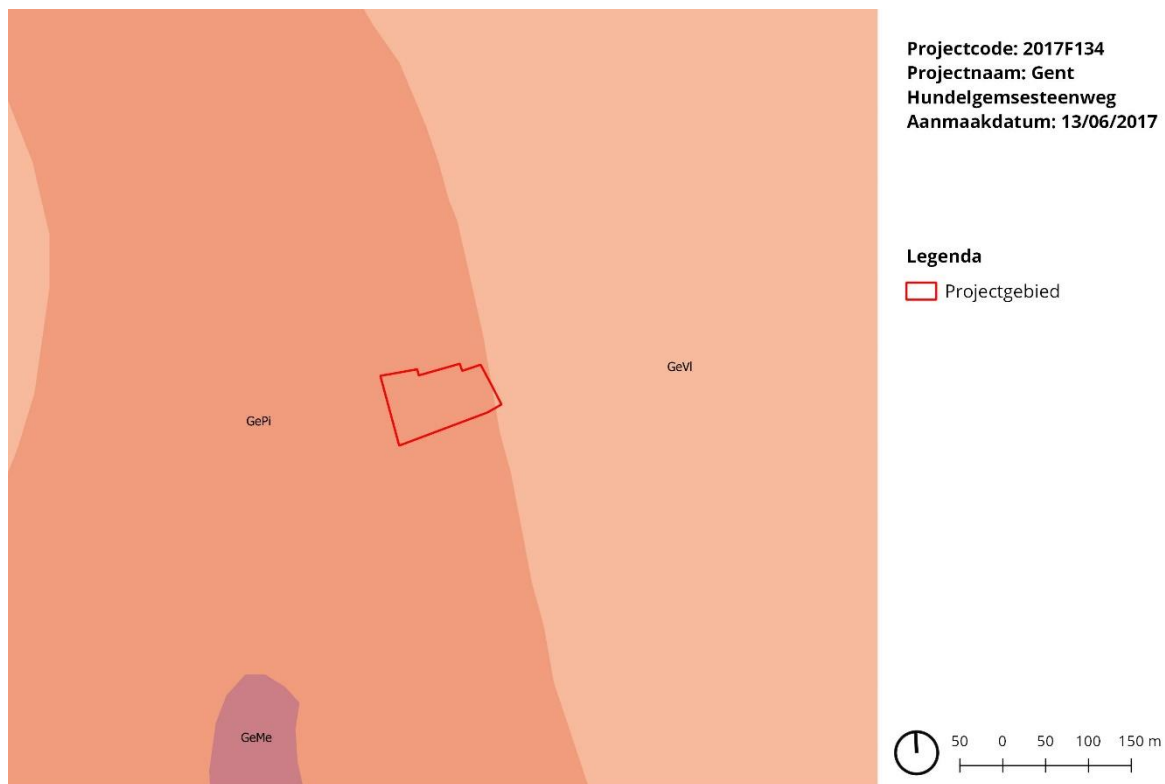

Figuur 12: het projectgebied op de orthofoto met aanduiding van het hoogteprofiel

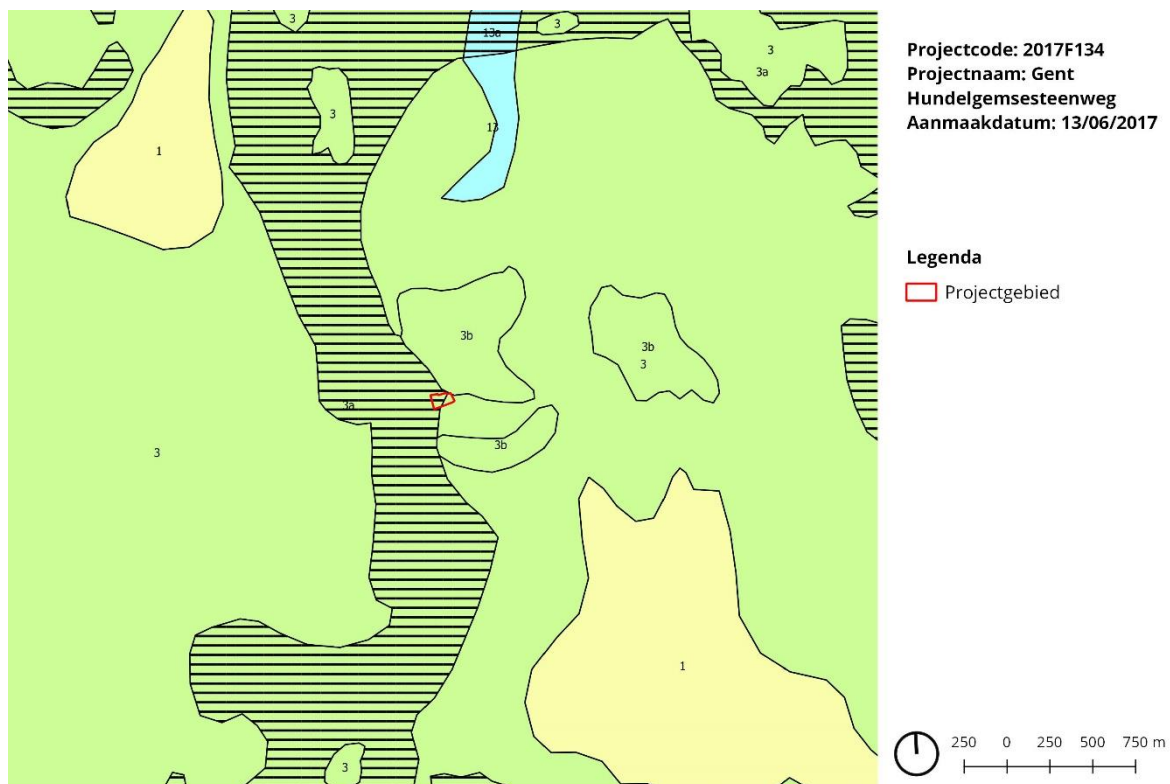
2.3.1.2. Geologie

Op schaal van de geologie valt het projectgebied binnen de Tertiaire Formatie van Gentbrugge (Figuur 13). Deze Tertiaire formatie is een essentieel mariene afzetting die bestaat uit klei-, silt- en zandlagen uit het Vroeg-Eoceen (zo'n 50 miljoen jaar geleden). Volgens de Tertiaire geologische kaart dagzoomt ter hoogte van het projectgebied het Lid van Pittem dat bestaat uit sterk zandhoudend grijsgroene klei met plaatselijk zandsteenbanken (veldsteen). De klei is weinig glauconiethoudend maar sterk glimmerhoudend. Ten oosten van het projectgebied dagzoomt het lid van Vlierzele (Jacobs et al. 1996).

Op het tertiair rust het quartair pakket en dat wordt ter hoogte van het projectgebied (Figuur 13) gekenmerkt door volgende sequentie: de basis van het tertiair bestaat uit fluviaatiele afzetting van het Weichseliaan (FLPw). Daarop rusten eolische zandige afzettingen uit het Weichseliaan of het Vroeg Holoceen. (ELPw). Vaak zijn er ook hellingsafzettingen van het Quartair aanwezig (HQ). De top van het quartair bestaat uit fluviaatiele afzettingen uit het Holoceen of Tardi-glaciaal (Laat-Weichseliaan) (FH) (De Moor 2000).

Figuur 13: het projectgebied aangeduid op de tertiair geologische kaart (© DOV)

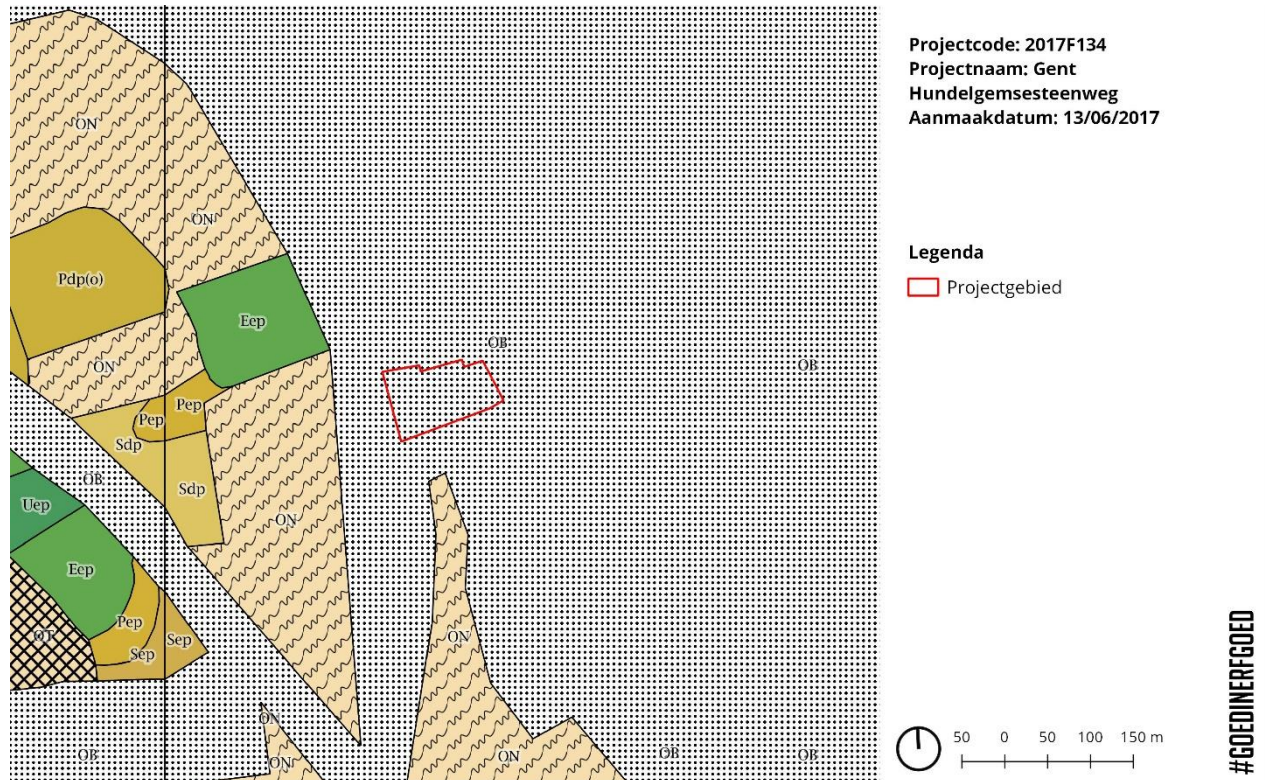
Figuur 14: het projectgebied aangeduid op de quartair geologische kaart (© DOV)

#GOEDINERFGOED

#GOEDINERFGOED

2.3.1.2. Bodemtype

Op de bodemkaart staat het projectgebied deels gekarteerd als bebouwde zone (OB). In deze zones wordt er vanuit gegaan dat het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens volledig is gewijzigd of vernietigd (Figuur 15) (Van Ranst en Sys 2000).

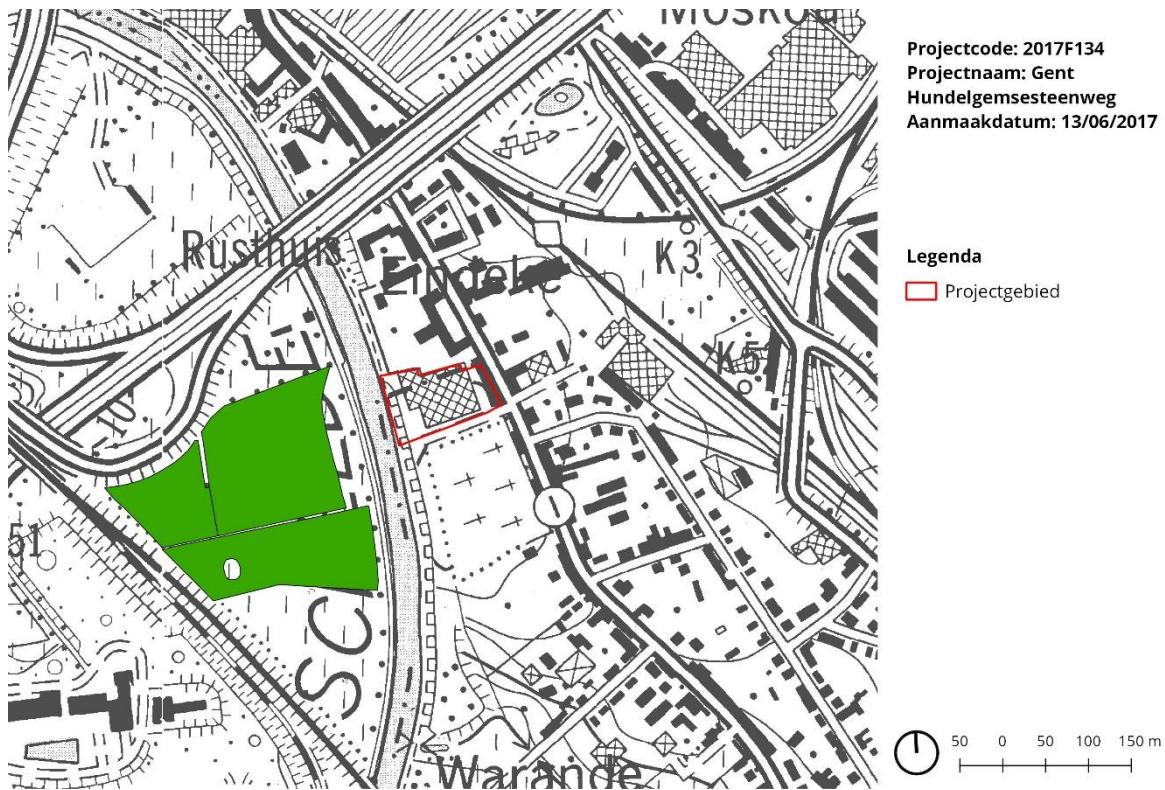
Figuur 15: de bodemtypenkaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV)

2.3.1.3. Bodemerosie

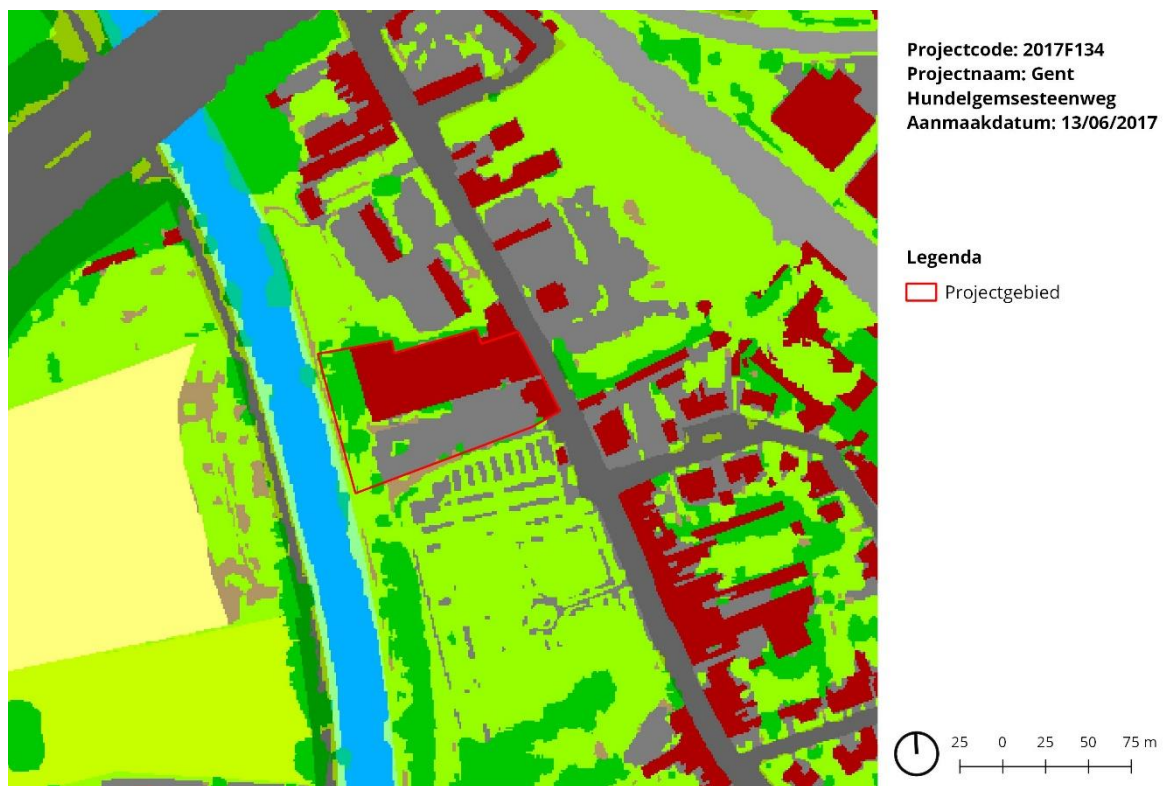
Het projectgebied ligt in stedelijk gebied en is niet gekarteerd op de bodemerosiekaart (Figuur 15).

2.3.1.4. Bodemgebruik

Op de bodembekdekkingskaart staat het projectgebied als volgt gekarteerd: bebouwing en afgedekte zones met gras en struiken (Figuur 16).

Figuur 16: de bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)

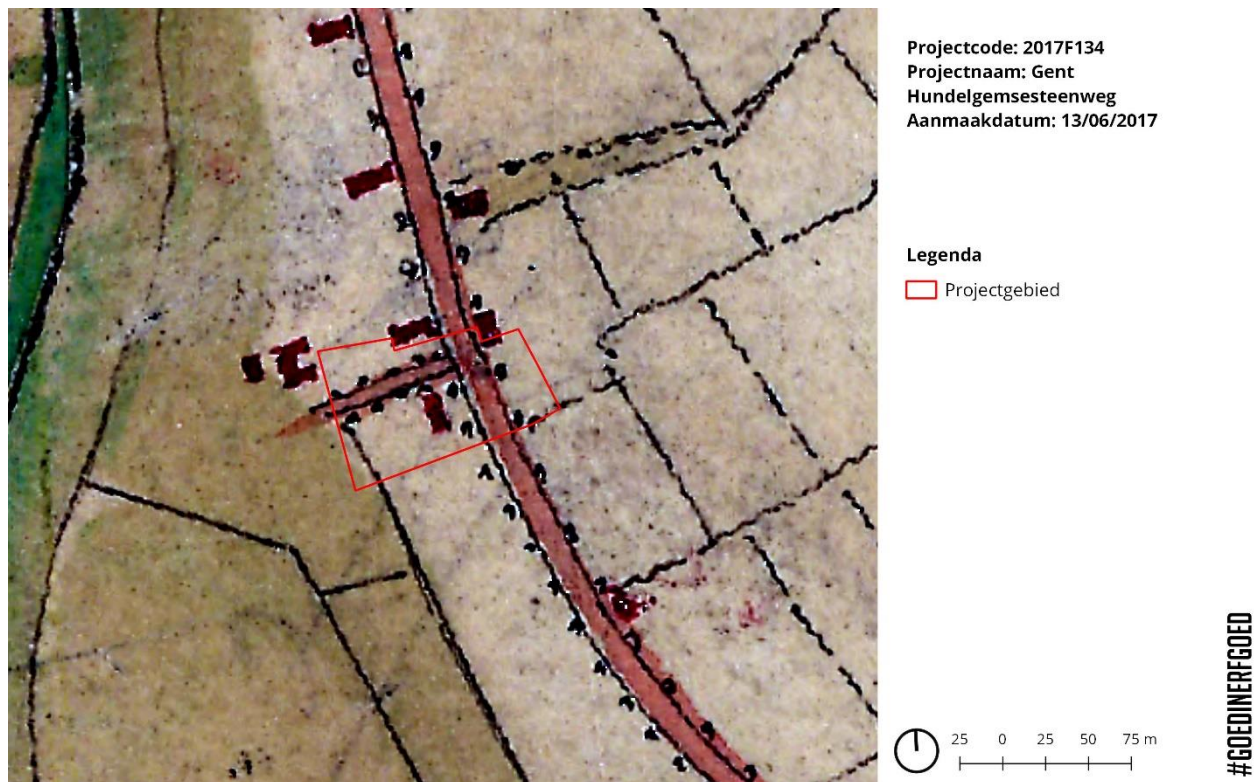
Figuur 17: de bodembedekkingkaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV)

#GOEDINERFGOED

#GOEDINERFGOED

2.3.2 Historisch-cartografische situering

De Villaretkaart (1745-1748) toont het projectgebied in het midden van de 18de eeuw. Langs de Hundelgemsesteenweg zien we verspreide bewoning. Ter hoogte van het projectgebied zien we een noord-zuid georiënteerd hoevegebouw dwars op straat met langs de noordkant een veldweg richting het meersengebied langs de Schelde. Zowel bij de Villaretkaart als bij de Ferrariskaart dient rekening te worden gehouden met een zekere foutmarge op de projectie. De precieze locatie van zowel de hoeve als de weg wordt echter duidelijk uit de latere 19de eeuwse kaarten (zie infra). Het hoevegebouw dient te worden gesitueerd in de zuidoostelijk hoek van het projectgebied, terwijl de veldweg eerder centraal dient te worden gezocht. Het oost-west georiënteerd hoevegebouw net ten noorden van de veldweg valt net buiten de grenzen van het projectgebied.

Figuur 18: het projectgebied op de kaart van Villaret (1745-1748) (©Geopunt)

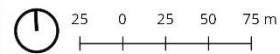
De Ferrariskaart uit 1771-1778 toont een weinig gewijzigde situatie. De kaart biedt iets meer informatie over de variatie in landgebruik ter hoogte van het projectgebied. In het westelijk deel van het projectgebied situeren zich wei- en graslanden. Een rij hoogstammen scheidt het meersengebied van de hoger gelegen akker- en tuinlanden rond de bebouwing in de zuidoostelijk hoek van het projectgebied. De veldweg is herkenbaar door een begrenzing met eveneens hoogstambomen (Figuur 19).

Projectcode: 2017F134
 Projectnaam: Gent
 Hundelgemsesteenweg
 Aanmaakdatum: 13/06/2017

Legenda

Projectgebied

#GOEDINERFGOED

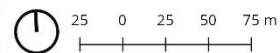
Figuur 19: het projectgebied op de kaart van Ferraris (1771-1778) (©Geopunt)

Projectcode: 2017F134
 Projectnaam: Gent
 Hundelgemsesteenweg
 Aanmaakdatum: 13/06/2017

Legenda

Projectgebied

#GOEDINERFGOED

Figuur 20: het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (1843-1845) (©Geopunt)

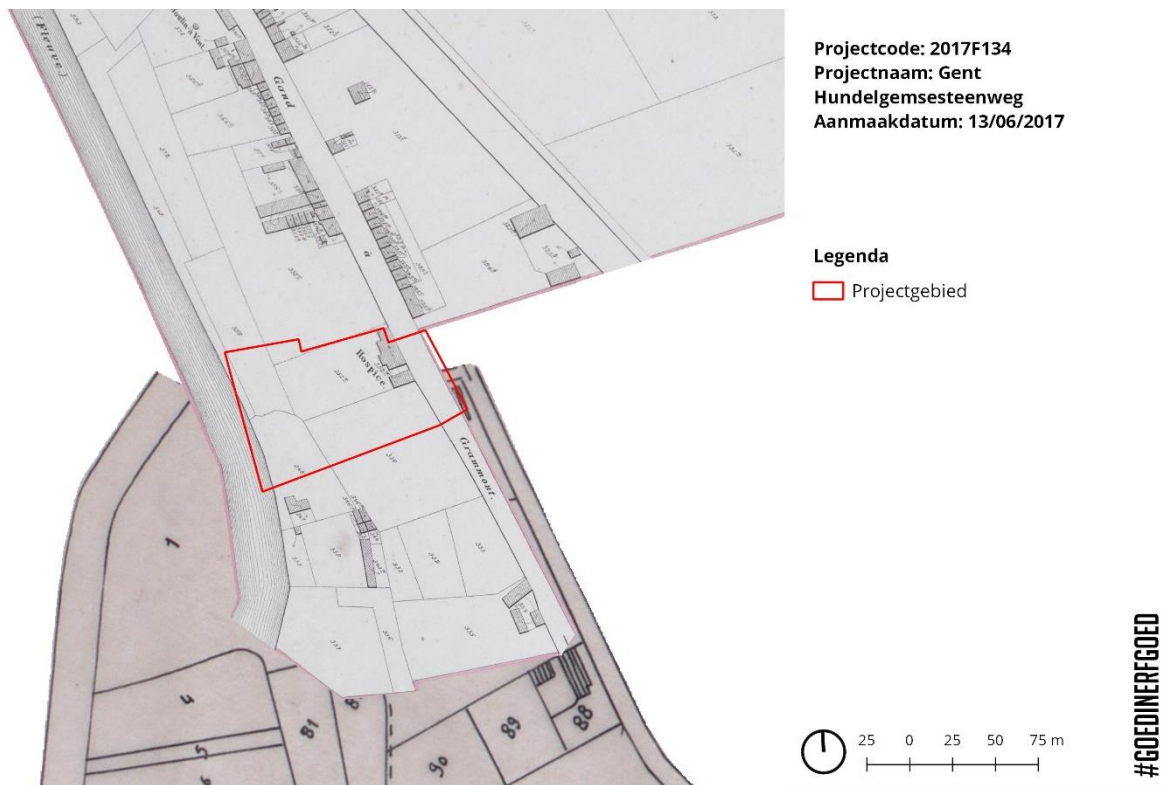

Figuur 21: het projectgebied op de topografische kaart Vandermaelen (1846-1854) (©Geopunt)

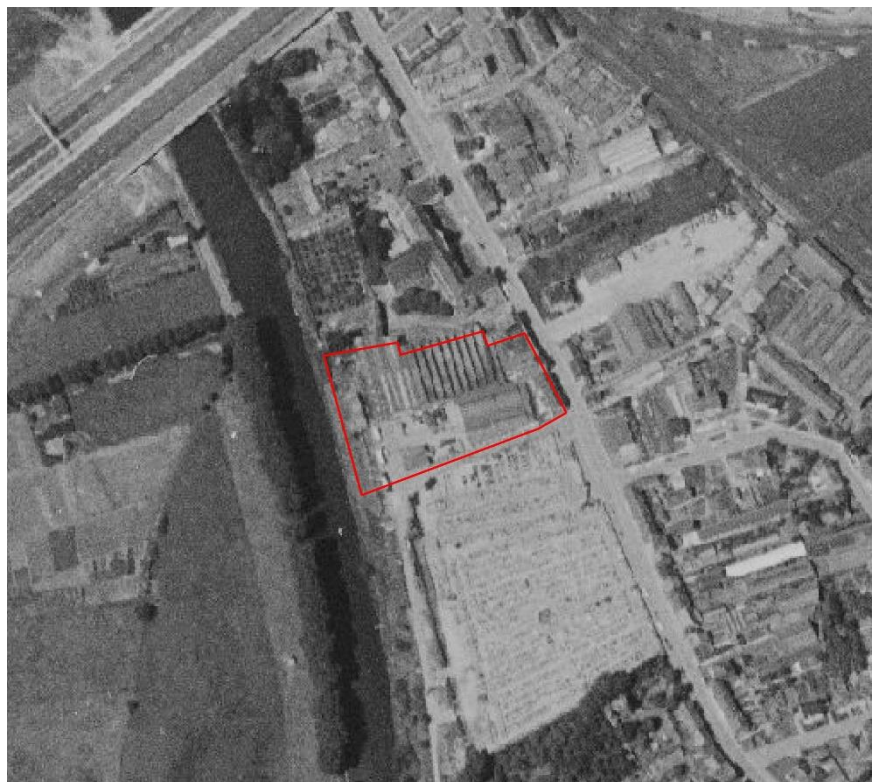
Op de Atlas der Buurtwegen (1843-1845) (Figuur 20) en de topografische kaart Vandermaelen (1846-1854) is de situatie weinig veranderd (Figuur 21). De atlas der buurtwegen toont twee noord-zuid georiënteerde (bij)gebouwen ter hoogte van de noordoostelijk hoek van het projectgebied. De veldweg lijkt zich nu verder te zetten in zuidelijk richting langs de scheiding tussen meersen en akkerland. De Popp-kaart uit toont bebouwing in de noordoostelijke hoek van het projectgebied. Het bijschrift 'hospice' maakt duidelijk dat het gaat om het godshuis dat hier oorspronkelijk in 1850 werd gebouwd. In 1885 werd dit tehuis voor zieken, ouderlingen en wezen afgebroken en vervangen door een nieuwbouw verderop naar het noorden. Ook dit gasthuis verdween en betreft niet het huidige rusthof voor oude echtparen op huisnummer 252.

De volgende cartografische bronnen dateren eind 19de – 20ste eeuw. Het gaat om diverse versies van de Topografische Kaart van België. De kaartversies opgesteld in de periode 1860-1873 en de periode 1881-1904 tonen een veranderd landgebruik. Het hospice is er nog steeds ten noorden van de veldweg. Ten zuiden van de veldweg ontwikkelt zich langs de Hundelgemsesteenweg lintbebouwing. Er wordt nu ook voor het eerst gebouwd ter hoogte van de vroegere meersen. De bebouwing hier beperkt zich tot de zuidelijke zone van het

projectgebied, ten zuiden van de veldweg. Deze bebouwing werd vermoedelijk mogelijk door de eerste ophogingswerken van de terrein die startten in 1870 en gefaseerd door zouden gaan tot 1913. Het terrein was in gebruik als bevoorradingsstation voor de stoomtram en de achterste gedeelten van het terrein werden hiervoor verhard met asresten. Op de kaartversie uit 1881-1904 lijkt het nieuwe gesticht al opgericht iets meer naar het noorden, net buiten het projectgebied. Ook het oude gebouw lijkt er nog te zijn. Ook zien we voor de eerste keer een rechtgetrokken Schelde, waardoor de rivier tegen de oostelijk grens van het projectgebied komt te liggen. Op de kaartversie opgesteld in de periode 1883-1939 ontwikkelt zich ook verdere bebouwing langs de Hundelgemsesteenweg in het noordelijk deel van het projectgebied, op de plaats van het oorspronkelijke hospice. De 18de eeuwse (of oudere) hoevegebouwen lijken definitief verdwenen. De kaartversie uit 1952-1969 toont reeds een deel van het actuele gebouwenbestand, met name de loodsen in het noordelijke deel en huizenrij langs de Hundelgemsesteenweg.

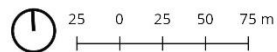
Figuur 22: het projectgebied op de Popp-kaart (1842-1879) (©Geopunt)

Projectcode: 2017F134
 Projectnaam: Gent
 Hundelgemsesteenweg
 Aanmaakdatum: 13/06/2017

Legenda

Projectgebied

#GOEDINERFGOED

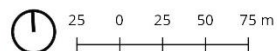
Figuur 23: het projectgebied op een orthofoto uit 1971 (©Geopunt)

Projectcode: 2017F134
 Projectnaam: Gent
 Hundelgemsesteenweg
 Aanmaakdatum: 13/06/2017

Legenda

Projectgebied

#GOEDINERFGOED

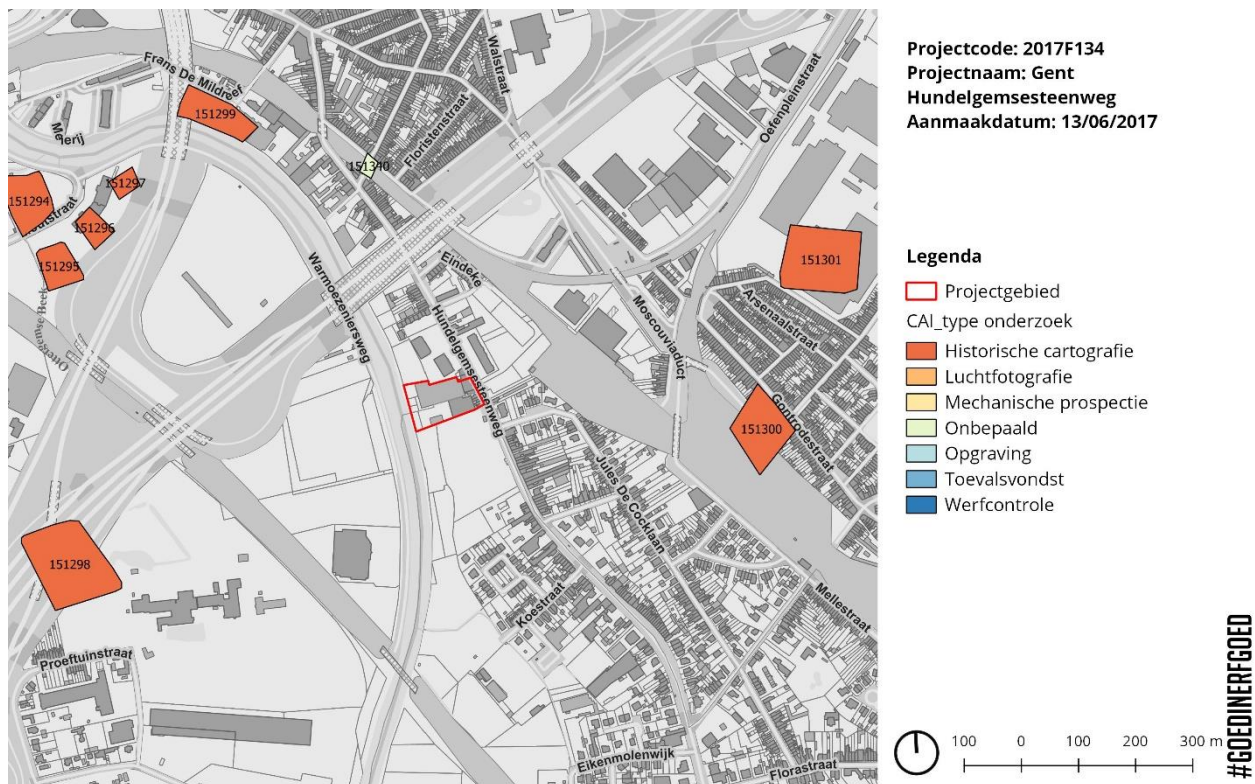
Figuur 24: het projectgebied op een orthofoto uit de periode 1979-1990 (©Geopunt)

De opéénvolgende beschikbare orthofoto's informeren ons over de verder evolutie binnen het projectgebied tijdens de 20ste eeuw. Op de orthofoto uit 1971 zien we dat vrijwel al het volledige actuele gebouwenbestand aanwezig is (Figuur 23). De constructie ervan kan gelinkt worden aan de assemblage van vrachtwagens, een activiteit die tussen 1970 en 1996 werd uitgevoerd op de terreinen. Tussen 1996 en 2007 waren deze gebouwen in gebruik door de gemeente Merelbeke. Op deze moment is dus ook al het volledige pakket aangevoerde grond aanwezig. Een laatste ophoging werd uitgevoerd kort na WOI. De site was immers intens gebombardeerd met een verwoesting van de gebouwen langs de Hundelgemsesteenweg tot gevolg. Nadien wordt het terrein integraal opgehoogd en genivelleerd. De orthofoto's uit de periode 1979-1990 (Figuur 24) toont een weinig veranderd beeld.

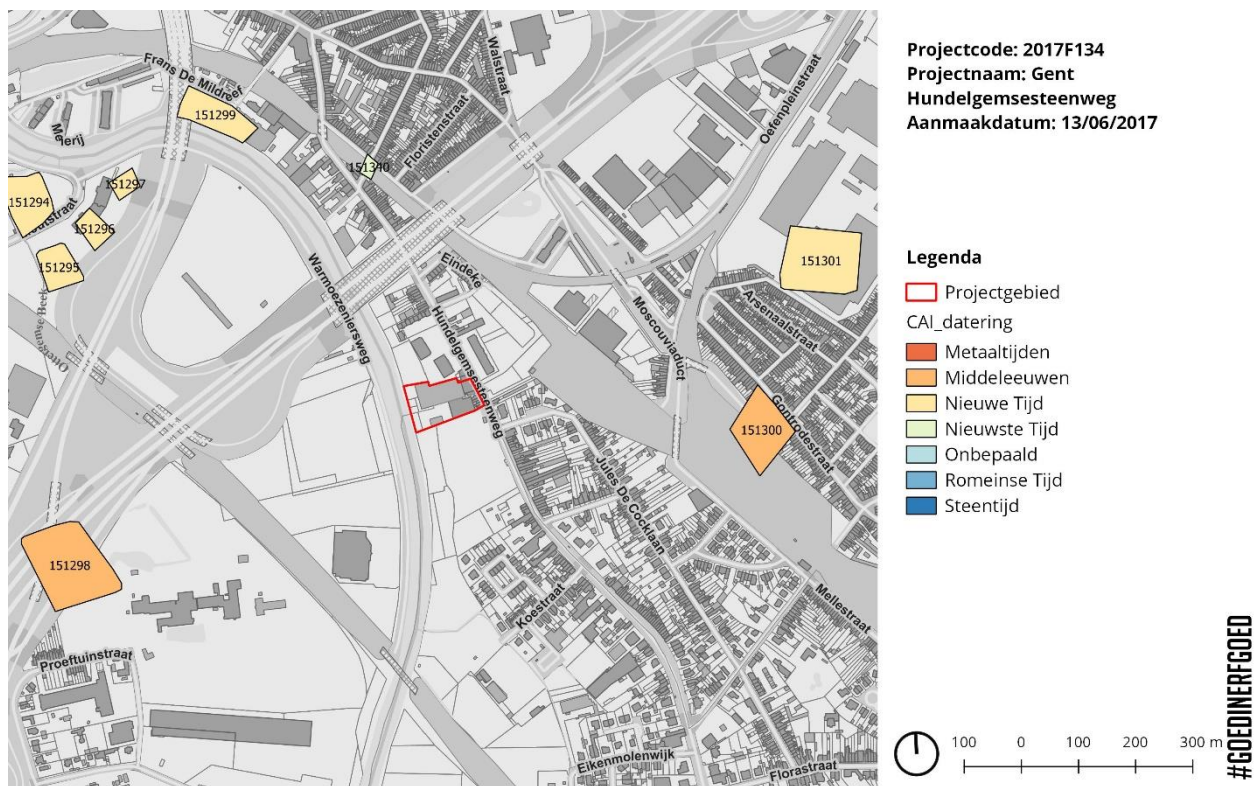
2.3.3. Archeologische situering

Het projectgebied situeert zich op de overgang van het alluviaal van de Schelde naar de hoger gelegen zandgronden van de dekzandrug van Ledeberg ten zuiden van Gent (Gelaude 2010). Normaliter is dit een landschappelijke situatie met hoog potentieel op menselijke bewoning vanaf de prehistorie. De CAI vermeldt slechts een beperkt aantal archeologische waarnemingen in de directe omgeving van het projectgebied. Binnen een straal van 750 m rond het projectgebied zijn er maar acht waarnemingen gekend, allen betreft het sites met walgracht vastgesteld via historisch cartografisch onderzoek (ID 15129; 151299; 151297; 151296; 151295; 151298; 151301; 151300) (Charles et al. 2008).

Verder naar het zuiden richting Merelbeke werden wel diverse waarnemingen gedaan die het potentieel voor oudere vondsten op de dekzandrug langs de Schelde duidelijk maken: net ten zuiden van de Ringvaart kwam bij werfcontrole een grafheuvel uit de Bronstijd aan het licht (CAI ID 32391). Deze waarneming werd verder gevolgd door de aanleg van een aantal proefputten waarbij sporen uit de Gallo-Romeinse periode en de ijzertijd aan het licht kwamen (Bauwens-Lesenne 1962). In de omgeving van de Ringvaartbrug werden in het verleden ook al vondsten uit het paleolithicum (CAI ID 156806) (De Heinzelin de Braucourt J. 1965) gedaan en werd er een Gallo-Romeins grafveld met een 50-tal urnen (CAI ID 32394) (Bauwens-Lesenne 1962) aangetroffen. Bij de aanleg van een carpoolparking werden dan weer meerdere Romeinse brandrestengraven onderzocht (CAI 37098) (De Clercq 2001).

Figuur 25: CAI-data op de hedendaagse kadasterkaart volgens type onderzoek (©Geopunt)

Figuur 26: CAI-data op de hedendaagse kadasterkaart volgens datering (©Geopunt)

2.3.4. Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Het projectgebied situeert zich op de overgang van het alluviaal van de Schelde naar de hoger gelegen zandgronden van de dekzandrug van Ledeberg ten zuiden van Gent (Gelaude 2010). Hoewel archeologische waarnemingen in de directe omgeving beperkt zijn, is dit een landschappelijke situatie met hoog potentieel op menselijke bewoning vanaf de prehistorie.

De lagere delen van het projectgebied waren historisch in gebruik als weideland (meersen) en hooiland. Cartografisch kunnen we dit aantonen van de 18de eeuw, historisch is het geweten dat dit gebruik terug gaat tot in de middeleeuwen. Op de 18de eeuwse kaarten zien we ook een hoevegebouw in de zuidoosthoek van het projectgebied lang de Hundelgemsesteenweg. Oudere bewoning is niet uit te sluiten gezien de Hundelgemsesteenweg een belangrijke verkeersader was sinds de middeleeuwen (weg Gent-Oudenaarde/Geraardsbergen). In de wijdere omgeving situeren zich bovendien talrijk sites uit de Prehistorie tot Nieuwe Tijd op de flanken van de dekzandrug. Rond 1850 wordt er in de noordoostelijk hoek van het projectgebied een Hospice gebouwd.

Eind 19de eeuw-begin 20ste eeuw wordt er ter hoogte van het projectgebied een Scheldemeander rechtgetrokken. Hierbij komt de Schelde tegen de grenzen van het projectgebied te liggen. Tussen 1870 en 1913 wordt het projectgebied aanzienlijk opgehoogd. Na een desastreus bombardement in WOI worden de terreinen nog bijkomend opgehoogd en genivelleerd.

De topografische kaart van België uit de periode 1860-1873 toont voor het meersengebied hoogten van zo'n 6-7 AW (Er is weinig verschil tussen de 19de eeuwse AW-waarden en TAW-waarden, +/- 0,06 m). De steilrand van de alluviale vallei vertoont hoogten rond de 9 m met hogerop de zandrug van 9-12 m AW. Het huidig hoogtemodel en hoogteprofiel wijst op hoogten van +/- 12,50 – 14,85 TAW ter hoogte van het alluviaal en tot wel 14,5- 15,2 m TAW hogerop de zanden. Dit betekent een historisch ophogingspakket van zo'n 6,5-8 m in het alluviaal en van 3,5 tot 3 m op de hoger gelegen gronden.

In de jaren '70 van de 20ste eeuw worden er op de terreinen een aantal industriële gebouwen gebouwd in functie van de assemblage van vrachtwagens. Tussen 1996 en 2007 waren deze gebouwen in gebruik door de gemeente Merelbeke. Na 2007 volgde er leegstand.

2.3.5. Synthese

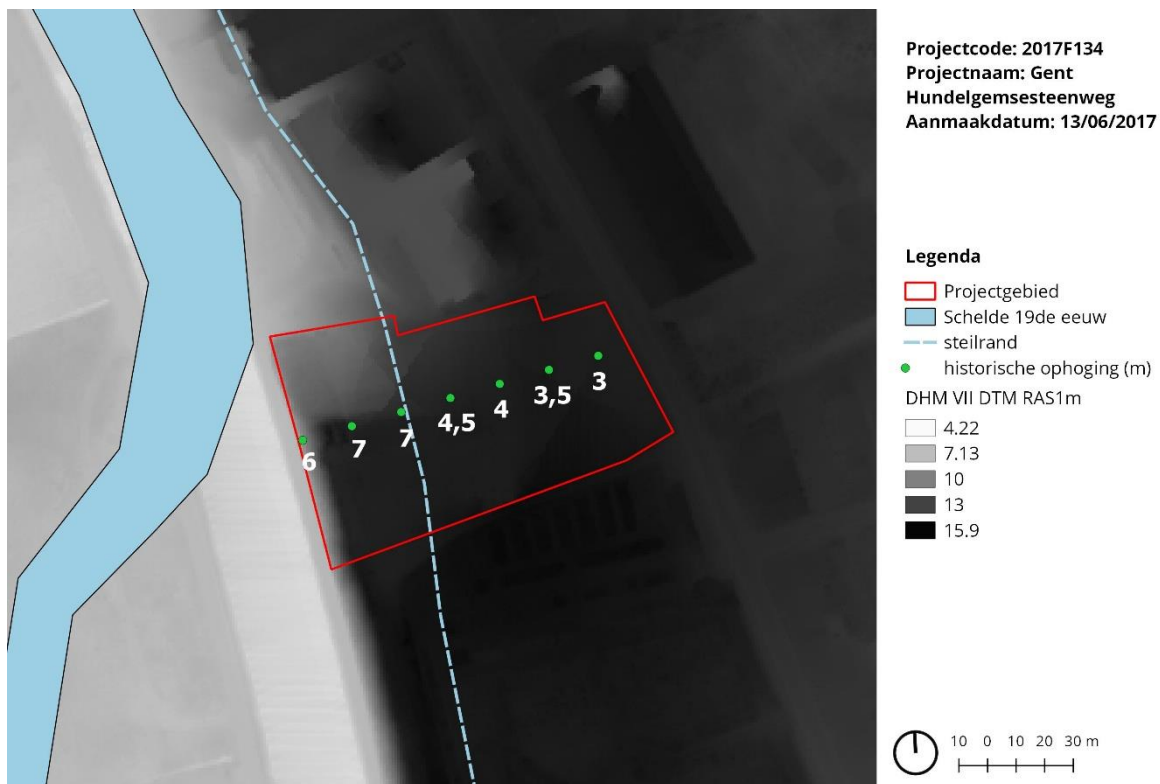
Deze synthese brengt de resultaten uit het landschappelijke, archeologische en historisch-cartografisch assessment in confrontatie met de geplande werken. De beschikbare bronnen leveren voldoende informatie om de vooropgestelde onderzoeksvragen te beantwoorden:

- *Wat is op basis van de bestaande bronnen het archeologisch potentieel van het projectgebied?*

Op basis van de bestaande bronnen wordt het archeologisch potentieel van het projectgebied ingeschat als hoog. De projectzone is gedeeltelijk gesitueerd op de steilrand van de alluviale vlakte van de Schelde, op de overgang van de lage alluviale gebieden naar de hogere zandgronden van de dekzandrug van Ledeberg. In de omgeving werden diverse sites van de steentijden tot de middeleeuwen aangetroffen in landschappelijk vergelijkbare condities.

- *Wat is de bewaringstoestand van bodem en eventuele site(s) in het projectgebied?*

Het projectgebied werd in het verleden opgehoogd in diverse fasen. Historisch weten we van een geleidelijke ophoging van de terreinen tussen 1870 en 1913. Na zware bombardementen tijdens WOII dienden de terreinen terug te worden genivelleerd en bijkomend opgehoogd. Volgens het DTM versus oude topografische kaarten gaat het ter hoogte van het meersengebied om een ophoging van 6,5-8 m, hogerop de zandgronden gaat het om een ophoging met minimale dikte van 3 m en ter hoogte van de steilrand tot 4,5 m (Figuur 27). In principe kan dit betekenen dat een (pre)historisch landschap is bewaard onder de ophoging. Maar, men moet ook rekeningen houden met de negatieve impact van de herhaaldelijke nivellerings- en ophogingswerken, en van calamiteiten zoals de bombardementen tijdens de oorlog. Ook het rechte trekken van de Schelde en de aanleg van een nieuwe Scheldegeul heeft zijn impact gehad op de omgeving. Met betrekking tot de vernietiging van eventueel archeologisch erfgoed vermelden we ook de bouw van het hospice in 1850 in de noordoostelijk hoek van het terrein. Dit gebouw werd opgetrokken voor de ophoging van het terrein en had dus zondermeer impact op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed.

Figuur 27: DTM met aanduiding van historische landschapselementen en de historische ophoging (©Geopunt)

- Welke impact hebben de geplande werken op het eventuele archeologisch erfgoed?
 De impact van de geplande werken beperkt zich grotendeels tot de diepgang van de historische ophoging. De diepste verstoring is voorzien ter hoogte van de funderingswerken van beide gebouwen, bij de aanleg van de ondergrondse verdieping van de achterbouw en bij het afgraven van de gronden richting Schelde.
 (i) Stabiliteitsonderzoek moet het type en de diepgang van de fundering nog bepalen. Bij voldoende stabiliteit wordt er gekozen voor een fundering die doorgaans tot op een diepte van +/- 0,8 m wordt aangelegd. In dat geval wordt ter hoogte van de voorbouw geenszins archeologische lagen bereikt. Bij onvoldoende stabiliteit wordt er gekozen voor een fundering op palen of putten. Hierbij wordt misschien het archeologisch niveau bereikt, maar de ingreep is dan dermate lokaal en beperkt dat er niet afdoende ruimtelijke inzicht kan worden bekomen om tot kennismeerdering te komen.
 (ii) Ook de diepte van de ondergrondse verdieping van de achterbouw wordt bepaald via de stabiliteitsstudie. Gerekend wordt op een maximale afgraving van 3,5 m in geval van voldoende stabiliteit. Hierbij wordt de ophoging enkel in het oostelijk deel van de onderkeldering mogelijk doorgraven.

(iii) de afgraving van de helling richting Schelde beperkt zich tot het opgehoogde pakket met 6 m afgraving ter hoogte van de grens met de achterbouw, tot 3 m ter hoogte van de Schelde. Enkel in de zone langs de Schelde wordt er gegraven tot op het bodemniveau voor de historische ophoging, elders blijft er een buffer behouden. De Scheldeoever is echter de zone met het minste archeologische potentieel (natte rivieroever, historisch in gebruik als weiland / meersen). Bovendien situeert zich hier een aanzienlijke historische verstoring ten gevolge van het rechte trekken van de rivier. Het met de afgraving te bereiken bodemniveau moet hierdoor ook als gedeeltelijk artificieel worden beschouwd.

De voorbouw situeert zich ter hoogte van het 19de eeuwse hospice. De bouw van het hospice gebeurde voor de ophoging van het terrein en had zondermeer een impact op de ondergrond. Indien de aanleg van de geplande voorbouw lokaal dieper mocht reiken dan het 3 m hoge ophogingspakket, is de kans op aantreffen van archeologisch erfgoed dus sowieso gering.

Figuur 28: DTM met aanduiding van historische landschapselementen en de historische ophoging (©Geopunt)

- *Biedt het projectgebied een potentieel op kennisvermeerdering?*

Nee. Het potentieel op kennisvermeerdering is klein tot zeer klein:

- (i) de historie van de terreinen en de evolutie in landgebruik wijst op een aanzienlijke verstoring van eventueel archeologische erfgoed.
- (ii) de terreinen zijn tijdens de 19de en 20ste eeuw metersdik opgehoogd. Enkel wanneer er gekozen wordt voor een paal- of putfundering op grote diepte worden eventueel archeologische lagen geroerd. De impact hier is eerder lokaal en biedt niet de nodige ruimtelijke inzichten om tot kennisvermeerdering te komen. De afgraafwerken van de ondergrondse verdieping en het achterliggend terrein worden maximaal ingeschat op respectievelijk 3,5 en 3 m diepte. Hierdoor blijft ook deze afgraving beperkt tot de opgehoogde niveaus.

- *Wat is het kader waarin dit kennispotentieel kan of moet geëxploiteerd worden?*

De archeologienota op basis van bureauonderzoek wordt beschouwd als volledig. De bestaande archeologische en historische bronnen leverden voldoende informatie om aan te tonen dat het potentieel tot kennisvermeerdering klein tot zeer klein moet worden ingeschat.

Verder archeologisch onderzoek lijkt kosten-baten niet aangewezen en er is dan ook geen noodzaak tot het opstellen van een kader ter exploitatie van het archeologisch potentieel.

2.3.7. Samenvatting

Cornerstones Development CVBA plant de bouw van een meergezinswoning op de bovenvernoemde percelen. Het projectgebied situeert zich deels op grondgebied Gent, deelgemeente Ledeberg, deels op grondgebied Merelbeke met als projectadres Hundelgemsesteenweg 264. Het projectgebied omvat vier percelen gekend bij het kadaster onder de nummers: Gent, Afdeling 20 - Sectie A - nummer 335/r – 337/m -337/n - 336/L - 336/M; Merelbeke, Afdeling 1 – Sectie A – nummer 84/w - 84/X. De totale oppervlakte van de percelen betreft +/- 7839,4 m² (>3000m²) en +/- 5378 m² (>1000 m²) wordt geroerd door geplande werken met ingreep op de bodem. De opmaak van een archeologienota is dan ook verplicht.

Op basis van de bestaande bronnen wordt het archeologisch potentieel van het projectgebied ingeschat als hoog. De projectzone is gedeeltelijk gesitueerd ter hoogte van de steilrand van de alluviale vlakte van de Schelde, op de overgang van de lage alluviale gebieden

naar de hogere zandgronden van de dekzandrug van Ledeberg. In de omgeving werden diverse sites van de steentijden tot de middeleeuwen aangetroffen in landschappelijk vergelijkbare condities.

Het projectgebied werd in het verleden opgehoogd in diverse fasen. Historisch weten we van een geleidelijke ophoging van de terreinen tussen 1870 en 1913. Na zware bombardementen tijdens WOII dienden de terreinen terug te worden genivelleerd en bijkomend opgehoogd. Volgens het DTM versus oude topografische kaarten gaat het ter hoogte van het meersengebied om een ophoging van 6-7 m, hoger op de zandgronden gaat het om een ophoging met minimale dikte van 3 m en richting steilrand tot 4,5 m. De herhaaldelijke ophogingswerken en de vermelde calamiteiten hebben zondermeer hun impact gehad op de bodem en eventueel archeologisch erfgoed. Verder heeft vermoedelijk ook het rechte trekken van de Schelde op het einde van de 19de eeuw een impact gehad op de bodem in het westelijk deel van het projectgebied. Met betrekking tot de vernietiging van eventueel archeologisch erfgoed vermelden we ook de bouw van het hospice in 1850 in de noordoostelijk hoek van het terrein.

De impact van de geplande werken beperkt zich grotendeels tot de diepgang van de historische ophoging. Daarenboven de bovenvermelde verstoring in achtgenomen, moeten we besluiten dat het potentieel op kennisvermeerdering eerder beperkt is. Verder archeologisch onderzoek lijkt kosten-baten dan ook niet aangewezen

3. Bibliografie

3.1 Literatuur

Bauwens-Lesenne M. 1962, Bibliografisch repertorium der oudheidkundige vondsten in Oost-Vlaanderen : vanaf de vroegste tijden tot aan de Noormannen, Oudheidkundige repertoria 2, Brussel.

Charles L., Laleman M.-C., Lievois D. & Steurbaut P. 2008, Van walsites en speelhoven. Het vrije van Gent bij Jacques Horenbault (1619), Gent.

De Clercq W. 2001, Merelbeke. Archeologische begeleiding bij de heraanleg van de aansluiting van de E40 en de R4 en bij de aanleg van een carpoolparking. In De Kegel A. Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium. Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen 2000, 215.

De Heinzelin de Braucourt J. 1965, Paleolithicum te Merelbeke, *Helinium* 5-2, 136-139

De Moor G. 2000, Quartairgeologische Kaart van België, Vlaams Gewest, Verklarende tekst bij het Kaartblad 22 Gent (1/50.000), in opdracht van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBA Administratie Economie, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.

Gelaude F. 2010, Rivierduinen en dekzanden (Erfgoedmemo 44), Gent.

Jacobs P., De Ceukelaire M., De Breuck W. & De Moor G. 1996, Toelichting bij de geologische kaart van België. Vlaams gewest. Kaartblad 22. Gent (Schaal1: 50 000), in opdracht van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBA Administratie Economie, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie..

Van Ranst E. & Sys C. 2000, Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart (Schaal 1:20 00), Gent.

3.2 Historisch kaartmateriaal

Ferraris J. J. F. 1771-1778, Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden (geraadpleegd op 10/05/2017 via www.geopunt.be)

Popp P. C. 1842-1879, Atlas cadastral parcellaire de la Belgique (geraadpleegd op 10/05/2017 via www.geopunt.be)

S.N. 1843-1845, Atlas der Buurtwegen (geraadpleegd op 10/05/2017 via www.geopunt.be)

S.N. 1904, Topografische Kaart van België - 1:20 000, Kaartblad 22 Gent (geraadpleegd op 10/05/2017, www.cartesius.be)

Vandermaelen P. 1846-1854, Atlas cadastral du Royaume de Belgique (geraadpleegd op 10/05/2017 via www.geopunt.be)

4. Lijst van figuren

Figuur 1: het onderzoeksgebied voorgesteld op de topografische kaart (© geopunt).....	6
Figuur 2: het projectgebied voorgesteld op het hedendaags kadaster (© geopunt)	6
Figuur 3: het projectgebied aangeduid op de actuele orthofoto met de gebieden waar geen archeologie te verwachten valt en de grenzen van de archeologische zones (© geopunt).....	7
Figuur 4: inplantingsplan van de bestaande toestand (©Cornerstones Development CVBA)	10
Figuur 5: inplantingsplan nieuwe toestand niveau 0 (©Cornerstones Development CVBA) .	11
Figuur 6: inplantingsplan nieuwe toestand niveau -1 (©Cornerstones Development CVBA)	12
Figuur 7: plan achterbouw niveau -1 (©Cornerstones Development CVBA)	13
Figuur 8: plan voorbouw niveau 0 (©Cornerstones Development CVBA).....	14
Figuur 9: doorsneden (©Cornerstones Development CVBA).....	15
Figuur 10: projectgebied gesitueerd ten opzichte van Vlaanderen en de archeoregio's	19
Figuur 11. het projectgebied op het DTM-Vlaanderen (©Geopunt)	20
Figuur 12: het projectgebied op de orthofoto met aanduiding van het hoogteprofiel	21
Figuur 13: het projectgebied aangeduid op de tertiair geologische kaart (© DOV)	22
Figuur 14: het projectgebied aangeduid op de quartair geologische kaart (© DOV)	22
Figuur 15: de bodemtypenkaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV).....	23
Figuur 16: de bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)	24
Figuur 17: de bodembedekkingkaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV)	24
Figuur 18: het projectgebied op de kaart van Villaret (1745-1748) (©Geopunt)	25
Figuur 19: het projectgebied op de kaart van Ferraris (1771-1778) (©Geopunt).....	26
Figuur 20: het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (1843-1845) (©Geopunt)	26
Figuur 21: het projectgebied op de topografische kaart Vandermaelen (1846-1854) (©Geopunt).....	27
Figuur 22: het projectgebied op de Popp-kaart (1842-1879) (©Geopunt)	28
Figuur 23: het projectgebied op een orthofoto uit 1971 (©Geopunt)	29
Figuur 24: het projectgebied op een orthofoto uit de periode 1979-1990 (©Geopunt).....	29
Figuur 25: CAI-data op de hedendaagse kadasterkaart volgens type onderzoek (©Geopunt)	31
Figuur 26: CAI-data op de hedendaagse kadasterkaart volgens datering (©Geopunt)	31
Figuur 27: DTM met aanduiding van historische landschapselementen en de historische ophoging (©Geopunt)	34
Figuur 28: DTM met aanduiding van historische landschapselementen en de historische ophoging (©Geopunt)	35